

ЕНГИЛ САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА ТАЙЁР МАҲСУЛОТЛАР ҲИСОБИ ВА АУДИТИ МЕТАДАЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

А.Х.Хотамов

ТДИУ, Аудит кафедраси PhD.

катта ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу илмий мақолада енгил саноат корхоналарида тайёр маҳсулотлар ҳисоби ва баҳолаш усулларини такомиллаштириш масалалари ўрганилган. Бундан ташқари, саноат корхоналарининг бир қатор макроиқтисодий кўрсаткичларга таъсири, физик ҳажм индекси, тайёр маҳсулотларни баҳолашнинг мавжуд усуллари таҳлили ва енгил саноат корхоналарида тайёр маҳсулотларнинг ҳаётийлик цикли алгоритми ишлаб чиқилди.

Калит сўзлар: енгил саноат, тайёр маҳсулот, ялни маҳсулот, ярим тайёр маҳсулот, тижорат маҳсулоти, сотилган маҳсулот, таққосланмайдиган маҳсулотлар

IMPROVEMENT OF FINISHED PRODUCTS ACCOUNTING AND AUDIT METHODOLOGY IN LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES

Annotation: This scientific article examines the issues of improving the methods of calculation and evaluation of finished products in light industry. In addition, the impact of industrial enterprises on a number of macroeconomic indicators, physical volume index, analysis of existing methods of evaluation of finished products and the algorithm of the life cycle of finished products in light industry enterprises were developed.

Keywords: light industry, finished product, gross product, semi-finished product, commercial product, sold product, unique products

КИРИШ

Тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш саноат сектори корхоналарининг ишлаб чиқариш фаолиятининг асосий таркибий қисми бўлиб, тайёр маҳсулотни якуний мақсадларидан бири эса фойда олишдир. Шу сабабли, самарали бошқарув қарорларини қабул қилишда тайёр маҳсулотни ҳисобга олишни тўғри ташкил этиш ва бу орқали ҳосил бўладиган маълумотлар асосида бошқарув қарорларини қабул қилиш муҳим жараён ҳисобланади - бу эса ушбу жараёнга корхона томонидан алоҳида аҳамият қаратишни талаб қилади. Молиявий натижаларни хусусан, хўжалик юритувчи субъект ихтиёрида қоладиган фойда солиғини аниқлашнинг тўғрилиги таннархда корхона харажатлари бўйича операцияларнинг бухгалтерия

ҳисоби ва ҳисоботи тўғрисидаги маълумотларни аниқ ва ўз вақтида рўйхатдан ўтказишга боғлиқ.

Бугунги кунда республикада 84,6 мингта саноат корхоналари фаолият кўрсатмоқда, шундан 16,1 мингтаси жорий йилда рўйхатдан ўтган корхоналар бўлиб 19,0 фоизи саноат корхоналарига тегишлидир. Дастлабки маълумотлар бўйича 2021-йилнинг январ ойида республика корхоналари томонидан 26,8 трлн. сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилган бўлиб, 2020- йилнинг январ ойига нисбатан саноат ишлаб чиқаришининг физик ҳажм индекси 98,8 % ни ташкил этди. Саноат ишлаб чиқариши таркибида энг катта улуш ишлаб чиқарадиган саноат ҳиссасига тўғри келиб, унинг жами саноат ишлаб чиқаришидаги улуши 76,6 %ни ташкил этди. Саноат корхоналари ичида энг йирик ишлаб чиқариш ҳиссаси билан тоғ-кон саноати, ишлаб чиқарадиган саноат, электр, газ, буғ билан таъминлаш, сув билан таъминлаш, канализатсия тизими, чиқиндиларни йиғиш ва утилизация қилишга тўғри келмоқда.

Ўтган йилнинг мос даври билан солиштирганда ишлаб чиқарадиган саноат таркибида юқори технологияли тармоқнинг улуши 2,0% ни (2020-йилнинг январ ойида – 2,1%), ўрта-юқори технологияли – 13,6% (24,2%), ўрта-қуйи технологияли – 44,7% (38,1%) ва қуйи технологиялиси – 39,7% (35,6 %)ни ташкил этди. Жами ишлаб чиқарадиган саноат таркибида машина ва асбоб- ускуналар ишлаб чиқариш, таъмирлаш ва ўрнатиш, автотранспорт воситалари, ярим притсеплар ва бошқа тайёр буюмларни ишлаб чиқариш соҳасининг улуши – 9,1 % (2020-йилнинг январ ойига нисбатан физик ҳажм индекси 61,2 %), металлургия саноатининг улуши – 33,3% (2020-йилнинг январ ойига нисбатан физик ҳажм индекси 103,9%), тўқимачилик, кийим, тери маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг улуши – 20,1% (2020-йилнинг январ ойига нисбатан физик ҳажм индекси 110,7%), озиқ-овқат, ичимликлар ва тамаки маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг улуши – 17,5% (2020-йилнинг январ ойига нисбатан физик ҳажм индекси 106,6%), кимё маҳсулотлари, резина ва пластмасса буюмларини ишлаб чиқаришнинг улуши – 9,5% (2020-йилнинг январ ойига нисбатан физик ҳажм индекси 95,9%)ни ташкил этди.

Жами саноат ишлаб чиқариши физик ҳажми индекси (ишлаб чиқарилган маҳсулотлар (ишлар, хизматлар) ҳажмининг таққосланадиган даврлардаги ўзгаришини тавсифловчи нисбий кўрсаткичдир) пасайишининг асосий омили бўлиб, тоғ-кон саноати ва очиқ конларни ишлаш саноатида – 0,2% га ва ишлаб чиқарадиган (қайта ишлаш) саноатнинг – 2,2% га пасайиши кузатилди. Шунингдек, сув билан таъминлаш, канализатсия тизими, чиқиндиларни йиғиш ва утилизатсия қилишда – 14,0% га ҳамда электр, газ, буғ билан таъминлаш ва ҳавони кондитсиялашнинг – 4,0% га ўсиши кузатилди. Тоғ-кон саноати ва очиқ конларни ишлаш корхоналари томонидан 2021- йилнинг январ ойида ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳажми 3,2 трлн. сўмни ёки жами ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотлари ҳажмининг 12,0% ини ташкил этди.

2021-йилнинг январ ойида саноат корхоналари томонидан ишлаб чиқарилган тайёр маҳсулотлар ҳажми 20,5 трлн. сўмни ёки жами саноат маҳсулотларининг 76,6% ини ташкил этди.¹

Тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш жараёнининг узлуксизлигини таъминлайдиган энг муҳим элементлардан бири хўжалик юритувчи субъектни инвентаризация ўтказиш тартиби билан бир қаторда, уларни ҳисобга олиш тизимини шакллантиришнинг тўғрилиги, баҳолаш ва ишлаб чиқариш харажатларига ҳисобдан чиқариш, корхонанинг бошқариш самарадорлиги кўрсаткичларига жавоб бериш даражасининг паст ёки юқорилиги бевосита корхонанинг иқтисодий фаолиятининг якуний молиявий натижасига тўғридан тўғри таъсир қилади.

Адабиётлар таҳлили

Тайёр маҳсулот - бу шартномада мавжуд бўлган амалдаги стандартларга, техник шартларга ёки мижозлар талабларига жавоб берадиган қайта ишлашнинг барча зарур босқичларидан ўтган маҳсулот. Тайёр маҳсулотлар, шунингдек, сотиш учун мўлжалланган, ўзимиз ишлаб чиқарадиган ярим тайёр маҳсулотларнинг таннари ва қиймати бўйича амалга ошириладиган саноат характеридаги ишлар ва хизматлардир. Барча қайта ишлаш жараёнларидан ўтмаган маҳсулотлар, шунингдек текшириш ва техник қабул қилиш натижасида қабул қилинмаган, омборга топширилган ёки жўнатиш ва тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилмаган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажми ва тугалланмаган ишлаб чиқариш деб ҳисобланади. Ҳозирда тайёр маҳсулотларни сотиш ва уларни ҳисобга олиш билан боғлиқ масалалар кўплаб муаллифлар томонидан ўрганилмоқда.

Тайёр маҳсулотлар корхона ишлаб чиқариш жараёнининг якуний маҳсулоти ҳисобланади ва маълум бир корхонада ишлаб чиқарилган, тўлиқ қабул қилинган, қабул қилишнинг тасдиқланган тартибига биноан корхонанинг омборига топшириладиган маҳсулотлар ва маҳсулотларни ифодалайди ва улар сотувга тайёр (Богаченко В.М. ва бошқалар, 2017).

Тайёр маҳсулотлар - бу тўлиқ қайта ишланган ва омбор томонидан ёки харидор (харидор) томонидан амалдаги стандартларга ёки техник шартларга жавоб берадиган, шунингдек кўрсатилган хизматлар ва бажарилган ишлар томонидан қабул қилинган маҳсулотлар ва ярим тайёр маҳсулотлар (Бабаев Ю.А., 2015).

Агар қуйидаги шартлар бажарилган бўлса, маҳсулот тайёр маҳсулот деб таснифланиши мумкин: маҳсулотлар ташкилот томонидан белгиланган стандартларга мувофиқ қабул қилинади; маҳсулотлар ҳужжатлаштирилиб, омборга етказиб берилади ёки омборни четлаб ўтиб, ишлаб чиқарилган жойдан тўғридан-тўғри харидорга берилади (В. Г. Гетьман, 2012).

Тайёр маҳсулот - бу қайта ишлаш билан тўлиқ якунланган, бу техник назорат билан қабул қилинган ва ушбу маҳсулот учун тасдиқланган фойдаланиш тартибига

¹ https://www.stat.uz/images/uploads/reliz2021/sanoat_yanvar_uz.pdf

биноан омборга топширилган маҳсулот. Ушбу муаллиф ўз таърифида тайёр маҳсулотлар савдоси ҳақида гапирмайди (Вещунова Н. Л., 2013).

Маҳсулотларни сотиш, хўжалик юритувчи субъектлар маблағларни оладилар, улар кейинчалик ишлаб чиқариш харажатларини қоплашга хизмат қилади ва қуйидаги тўлов турларини амалга оширади: бюджетга солиқлар учун тўловлар; ходимлар билан иш ҳақи бўйича ҳисоб-китоблар; етказиб берувчилар ва пудратчилар билан ҳисоб-китоблар ва бошқа кредиторлар билан ҳисоб-китоблар. Маҳсулотларни ўз вақтида чиқариш ва сотиш компаниянинг молиявий ҳолатини мустаҳкамлашнинг асосий омили ҳисобланади (Врублевский Н.Д., 2015).

Тадқиқот методологияси.

Тадқиқотда индукция, дедукция, тизимли ва қиёсий таҳлил, гуруҳлаш, эксперимент, адаптив усуллар, интеграцион ёндашувлар, енгил саноат корхоналарида тайёр маҳсулотлар ҳисоби ва баҳолаш усулларини такомиллаштириш масалалари бўйича халқаро тажрибалар таҳлили ва апробациясидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

Тайёр маҳсулот корхонанинг ишлаб чиқариш фаолиятининг натижасидир, уни амалга ошириш давомида корхона ўз даромадини шакллантирадиган маблағ олади.

Тайёр маҳсулотларни таснифи бир неча мезонларга мувофиқ амалга оширилади. Агар тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш мақсадига қараб таснифланган бўлса, асосий ва иккиламчи тайёр маҳсулотлар ажратилади; таснифлаш таркиби ва мақсадига қараб амалга оширилганда - ялпи, товар ва сотиладиган; таққослаш даражаси бўйича таснифланганда - таққосланадиган ва таққосланмайдиган.

Ялпи маҳсулот - бу саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш ҳажмининг кўрсаткичи бўлиб, унинг ҳисобот давридаги иқтисодий фаолиятининг умумий натижасини белгилайди. Ялпи ишлаб чиқариш ҳисобот даврида бегоналарга сотиш мақсадида ишлаб чиқарилган ва яратилган барча тайёр маҳсулотларнинг нархидан, ён томонга сотилган ярим тайёр маҳсулотларнинг қиймати ва тугалланмаган ишлаб чиқариш балансини ошириш харажатларидан, ўзимиз ишлаб чиқарадиган ярим тайёр маҳсулотлар, асбоблар ва жиҳозлар.

Тижорат маҳсулотлари - сотиш мақсадида ишлаб чиқарилган ва яратилган ёки ҳисобот даврида алақачон сотилган маҳсулотлар. У ялпи маҳсулотнинг ажралмас қисми ҳисобланади.

Сотилган маҳсулотлар – бу тайёр маҳсулот, тугалланмаган ишлаб чиқариш захиралари, ярим тайёр маҳсулотлар, асбоблар ва ўз ишлаб чиқаришнинг эҳтиёт қисмлари бундан мустасно, ялпи ишлаб чиқариш кўрсаткичи.

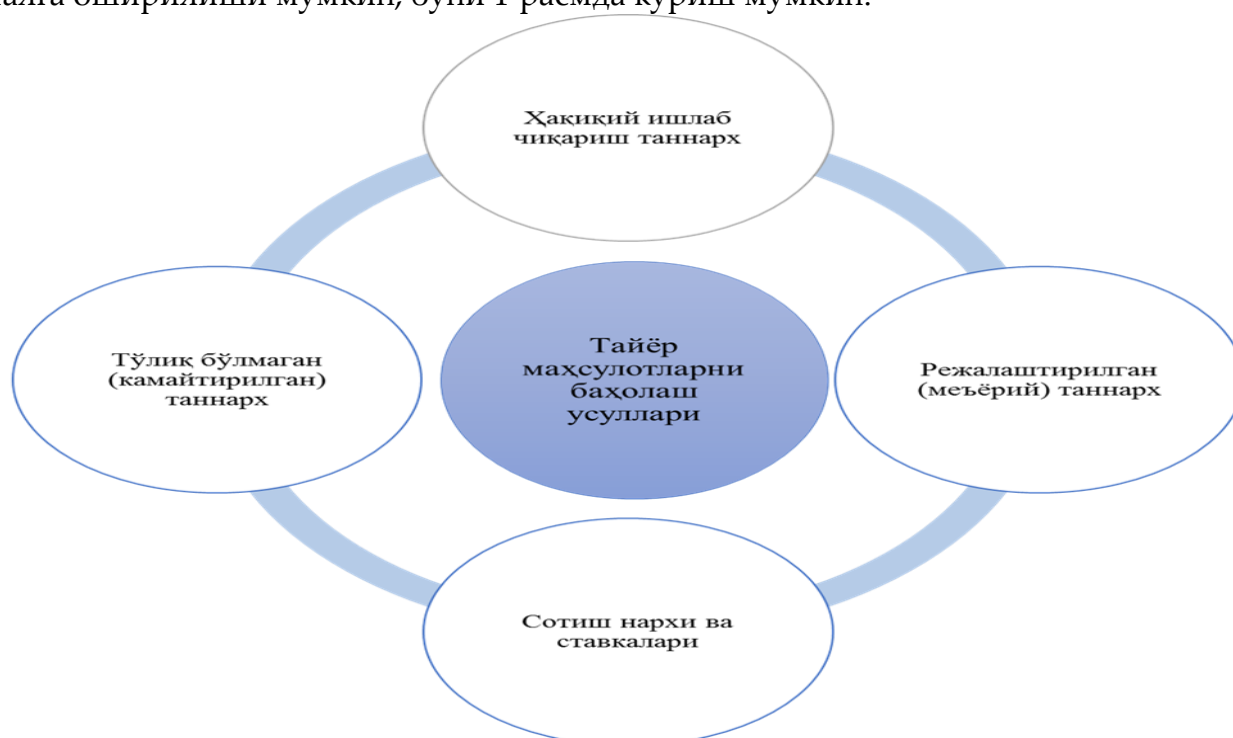
Қиёсланадиган маҳсулотлар - ишлаб чиқариш ўтган ҳисобот даврида хўжалик юритувчи субъект томонидан амалга оширилган маҳсулотлар.

Таққосланмайдиган маҳсулотлар - ишлаб чиқариш ҳисобот даврида биринчи марта амалга оширилган маҳсулотлар.

Иқтисодий субъект томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ҳар хил турлари рўйхати маҳсулот ассортименти деб аталади. Тайёр маҳсулотларни ҳисобга олиш қуйидаги номенклатура хусусиятларига мувофиқ амалга оширилади:

- маҳсулот номи;
- маҳсулотларнинг ўзига хос хусусиятлари (товар, мақола, модел ва бошқалар);
- йирик маҳсулот гуруҳлари (асосий ишлаб чиқариш маҳсулотлари, истеъмол товарлари, эҳтиёт қисмлар, чиқиндилардан ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ва бошқалар) ўз ичига олади.

Бухгалтерия ҳисоби ва тайёр маҳсулотлар режаларида табиий кўрсаткичлар ҳам, харажатлар кўрсаткичлари ҳам қўлланилади. Табиий кўрсаткичлар билан ишлаш, қоида тариқасида, қийинчиликларни келтириб чиқармайди, аммо харажатлар кўрсаткичларида уларни аниқлаш учун бир неча усуллардан фойдаланилади. Муаллифларнинг ишларида Бабаев Ю.А., Петров А.М., Мелникова Л.А. тайёр маҳсулотларнинг иккита баҳоси борлиги кўрсатилган: маҳсулотни жорий (аналитик) бухгалтерияда намойиш қилиш учун фойдаланиладиган баланс сметаси. Жорий бухгалтерияда тайёр маҳсулотларни баҳолаш турли хил усуллар билан амалга оширилиши мумкин, буни 1-расмда кўриш мумкин.

1-расм. Енгил саноат корхонасида тайёр маҳсулотларни баҳолашнинг мавжуд усуллари²

Тайёр маҳсулотнинг ҳақиқий ишлаб чиқариш таннархи уни ишлаб чиқаришга сарфланган барча харажатларнинг йиғиндисидир. Баҳолашнинг бошқа турлари ҳам мумкин:

1. Режалаштирилган (стандарт) ишлаб чиқариш таннархи, улардан фойдаланиш ҳисобот оyi учун тайёр маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархининг режаланган

² Тадқиқотчи ишланмаси.

ёки меъерий таннархидан четланишлари ўртасида алоҳида ҳисобга олишни ўз ичига олади.

2. Тўлиқ бўлмаган (қисқартирилган) ишлаб чиқариш таннархи, бошқача қилиб айтганда, "тўғридан-тўғри харажатлар" усули, улардан фойдаланиш умумий бизнес харажатларини ҳисобга олмасдан, уни ҳақиқий харажатлар билан ҳисоблашни ўз ичига олади.

3. Сотиш нархлари ва тарифларига мувофиқ баҳолаш, қўшилган қиймат солиғи ва сотишдан олинadиган солиқ ҳисобга олинмайди. Ушбу баҳо чакана савдо тармоғи орқали сотилadиган товарларни ҳисобга олишда қўлланилади. Сотиш нархларининг икки тури бўлиши мумкин:

- тартибга солинадиган - давлат томонидан тартибга солинадиган нархлар;
- эркин - бозорда маҳсулотга бўлган талабга қараб корхона ёки ташкилот томонидан белгиланadиган нархлар.

4. Сотиш нархлари ва тарифларига мувофиқ баҳолаш, уларни сотиш солиғи ва қўшилган қиймат суммаларига ошириш билан, уларни қўллаш ягона буюртмалар ва ишларни бажариш пайтида қабул қилинади.

Ой охирида тайёр маҳсулотни баҳолаш, амалдаги бухгалтерия ҳисоби қайси нархга мувофиқ амалга оширилганидан қатъи назар, ҳақиқий таннарх ва нарх ўртасидаги оғишларни тақсимлаш учун махсус ҳисоб-китобларни тузиш орқали ҳақиқий ишлаб чиқариш таннархига этказилади. китоб нархи.

Юқоридagилардан келиб чиқadиган бўлсак, барча босқичлар ва қайта ишлаш тциклларидан ўтган тайёр маҳсулот корхонада ишлаб чиқарилган захираларни назарда тутади. Тайёр маҳсулотлар кейинги сотувга мўлжалланган.

Тайёр маҳсулотни чиқариш саноат сектори субъектларининг асосий фаолиятидир. Тайёр маҳсулотлар маҳсулотлар, ярим тайёр маҳсулотлар, ишлар ва хизматлар кўринишида тақдим этилиши мумкин. 2-расмда корхонада тайёр маҳсулотнинг ҳаётий тцикли кўрсатилган.

2-расм. Енгил саноат корхонасида тайёр маҳсулотларнинг

ҳаётийлик цикли³

2-расмдан кўриниб турибдики, тайёр маҳсулотнинг ҳаёт тцикли уни ишлаб чиқариш ва сотиш орқали насосдан тортиб, барча босқичларни ўз ичига олади. Уни чиқаришни дастур мақсадларига мувофиқ ажратиш мумкин:

- сотиш учун маҳсулотларни яратиш;
- тайёр маҳсулотлар умумий иқтисодий фойдаланиш учун яратилади;
- тайёр маҳсулотлар умумий саноат фойдаланиш учун яратилади;
- тайёр маҳсулот ярим тайёр маҳсулотдир, яъни ундан кейинги ишлаб чиқариш циклида фойдаланилади.

Келинг, тайёр маҳсулотни ҳисобга олиш тартибини батафсил кўриб чиқамиз. Қўллаш мақсадини ҳисобга олган ҳолда компания маҳсулотларининг мавжудлиги ва ҳаракатланишини ҳисобга олиш қуйидаги счётларда юритилади:

- сотиш учун тайёр маҳсулотнинг мавжудлиги ва ҳаракатини ҳисобга олиш бўйича оператсияларни рўйхатдан ўтказиш "Тайёр маҳсулотлар" актив ҳисобварағида амалга оширилади.

- ўз эҳтиёжлари учун маҳсулотлар мавжудлиги ва ҳаракатланишини ҳисобга олиш бўйича оператсияларни рўйхатдан ўтказиш "Материаллар" ҳисобварағида амалга оширилади;

- ярим тайёр маҳсулотларнинг мавжудлигини ва ҳаракатланишини ҳисобга олган ҳолда оператсияларни рўйхатдан ўтказиш "Ярим тайёр маҳсулотлар" ҳисобварағида амалга оширилади.

Балансдаги тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг ҳақиқий ёки стандарт таннархи ёки тўғридан-тўғри харажатлар моддалари бўйича акс этирилиши керак. Амалдаги бухгалтерияда тайёр маҳсулотни баҳолаш ва унинг балансини баҳолаш ўртасида номувофиқлик бўлиши мумкин. Тайёр маҳсулотни балансдаги ҳақиқий таннархи бўйича баҳолаш қуйидаги усуллар билан амалга оширилиши мумкин:

1. Ҳақиқий таннарх бўйича - бу усул камдан-кам қўлланилади ва у асосан яқка ишлаб чиқариш томонидан қўлланилади.

2. Дисконтланган нархларда - бу усулда тайёр маҳсулотни ҳисобга олиш ва оғишларни ҳисобга олиш тайёр маҳсулот ҳисобварағининг турли субконтлари бўйича ташкил этилади.

Биринчи бухгалтерия опсиясидан фойдаланиш тайёр маҳсулотларни ҳисобга олиш бўйича оператсияларни "Тайёр маҳсулотлар" счёти бўйича ишлаб чиқаришнинг ҳақиқий таннархи бўйича рўйхатдан ўтказишни назарда тутди.

Иккинчи вариантдан фойдаланганда баланс қиймати ва дисперсия йиғиндиси бўлган ҳақиқий ишлаб чиқариш қиймати ва тайёр маҳсулотнинг умумий қиймати тенг бўлади, чунки умумий нарх бухгалтерия нархларини аниқлаш усулидан қатъи назар ҳисоблаб чиқилади. Стандарт ва ҳақиқий харажатлар ўртасидаги фарқнинг оғиши китоб нархларидан фойдаланганда пайдо бўлади. Ушбу оғишларнинг фоизлари ой охирида, ишлаб чиқариш харажатларининг бутун режалаштирилган ҳажмини шакллантириш охирида ҳисобланади. Ушбу оғишларни ҳисобга олиш

³ Тадқиқотчи ишланмаси.

"Маҳсулотни чиқариш" ёки "Тайёр маҳсулотлар" ҳисобварағида амалга оширилиши мумкин, шунинг учун бухгалтерия ҳисобининг иккита варианты мавжуд:

Ишлаб чиқариш таннархи ишлаб чиқариш жараёнида асосий воситалар, энергия, хом ашё, ёқилғи, материаллар, меҳнат ресурсларидан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқариш харажатларидан иборат.

Маҳсулотлар чиқарилишини режалаштиришда компания маҳсулотнинг битта нусхасини чиқариш учун сарф-харажатларни олдиндан ҳисоблаб чиқади. Бухгалтерга келгуси харажатларнинг элементлари бўйича режалаштирилган харажатлар сметасини тузиш ишониб топширилган.

Маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва режалаштирилган таннархнинг фарқи шундаки, режалаштирилган таннарх таркибига маъмурий ва тижорат харажатлари ҳам киради, улар қўшимча харажатлар ҳисобига, қоида тариқасида, ишлаб чиқариш таннархнинг фоизлари билан таъминланади.

1-жадвал

Енгил саноат корхоналарида ишлаб чиқариш умумий қийматининг таркибий қисмлари⁴

Ишлаб чиқаришнинг тўлиқ таннархи =	Ишлаб чиқариш қиймати	+	Қўшимча харажатлар
	-моддий харажатлар; -иш ҳақи харажатлари; -ижтимоий эҳтиёжлар учун ажратмалар; -амортизация; -бошқа харажатлар		-маъмурий харажатлар; -бизнес харажатлари.

Бухгалтерия қийматини қайта ҳисоблаш натижаси тайёр маҳсулотнинг умумий қийматидаги ўзгариш бўлмаслиги керак. Шунингдек, тайёр маҳсулот қолдиқларининг баланс қийматини бухгалтерия баҳосининг ўзгариши билан боғлиқ сабабларга кўра қайта ҳисобламасликка йўл қўйилади, бу ҳолда ҳар бир тайёр маҳсулот партиясини унинг жойлаштирилишининг баланс нархлари бўйича ҳисобдан чиқарилиши мумкин.

Тайёр маҳсулотлар ҳаракатининг қуйидаги босқичларини ажратиш мумкин:

- тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришдан омборга келиб тушди;
- тайёр маҳсулотлар харидорга сотиш тартибида жўнатилди.

Ишлаб чиқариш тугагандан сўнг тўлиқ тўлдирилган ва техник шартларга мос маҳсулотлар тайёр деб ҳисобланади, улар моддий жавобгар шахсга ҳисобот берадиган омборга топширилади. Омборга етказиб беришни рўйхатдан ўтказиш икки нусхада расмийлаштирилган йўл варақалари билан амалга оширилади, улардан бири моддий жавобгар шахсга топширилиши керак, иккинчиси эса маҳсулот қабул қилинганлиги ҳақидаги квитансия билан бирга ишлаб чиқарилган жойда қолади.

⁴ Тадқиқотчи ишланмаси.

Истиснога техник сабабларга кўра оморга жойлаштирилмайдиган катта ҳажмдаги маҳсулотлар ва маҳсулотлар киради. Унинг буюртмачиси бўлган хўжалик юритувчи субъект вакиллари томонидан бундай маҳсулотларни қабул қилиш уни ишлаб чиқариш, йиғиш ва йиғиш жойида амалга оширилади.

Бухгалтерия бўлими тайёр маҳсулотларни ҳисобга олиш устидан назоратни олиб боради, маҳсулотларни харидорларга жўнатиш, барча керакли ҳисоб-китоблар ва тўловларни ўз вақтида бажариш билан боғлиқ шартнома мажбуриятларини бажарилишини таъминлайди.

Ой охирида режалаштирилган, сотиш нархлари ва ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг умумий сонининг ҳақиқий таннархи бўйича баҳо берилади. Ҳақиқий ва режалаштирилган маҳсулот таннархини таққослаш натижаси саноат сектори субъектининг тежаш ёки ортиқча харажатлар сифатида ифодаланган ишлаб чиқариш фаолияти натижасини шакллантиради.

Хулоса

Тайёр маҳсулотларни таснифи бир неча мезонларга мувофиқ амалга оширилади. Агар тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш мақсадига қараб таснифланган бўлса, асосий ва иккиламчи тайёр маҳсулотлар ажратилади; таснифлаш таркиби ва мақсадига қараб амалга оширилганда - ялпи, товар ва сотиладиган; таққослаш даражаси бўйича таснифланганда - таққосланадиган ва таққосланмайдиган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Богаченко, В. М. Основы бухгалтерского учета: учебник / Богаченко В. М. – Ростов н/Д : Феникс, 2017. – 334, [1] с. : ил. – (Среднее профессиональное образование).

Бабаев Ю. А., Макарова Л. Г., Петров А. М. Бухгалтерский финансовый учет: Учебник / Под ред. Ю.А.Бабаева - 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Вузов. учеб.: НИЦ ИНФРА-М, 2015. - 463 с.

Гетьман В. Г., Терехова В. А. Бухгалтерский финансовый учет. - М.: Дашков и К0, 2012. - 495 с.

Вещунова Н. Л. Бухгалтерский (финансовый, управленческий) учёт : учебник / Н. П. Кондраков. - 3-е изд., перераб. и доп. - Москва : Проспект, 2013. - с. 484.

Врублевский Н.Д. Учет выпуска и продаж продукции в промышленности / Н.Д. Врублевский, И.М. Рендухов. - Бухгалтерский учет, 2015. – 546 с.

www.stat.uz

Copyright © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

